

Maren Kværness Halberg

Ottar E. Akre og trekkspillet

Historien om Ottar E. Akre og trekkspillet strekker seg over nesten et helt sekel. Det er en historie om et samfunn i endring, en historie om hvordan et musikkinstrument ble stående som symbol for en ny tid og det er historien om den oppvakte bygdegutten som livet igjennom var i front og ville prøve ut nye muligheter.

Familien til Ottar E. Akre. Ottar sitter på farens fang. MINØ.130422

Ottar E. Akre ble født i Rendalen i 1896. Han vokste opp i en stor søskenflokk. Faren Edvard Olsen var skredder, og moren Oline Haagensdatter var jordmor. De første årene bodde familien i Furulund på Otnes. I 1900 tok de over gården Illevold

på østsiden av Lomnessjøen. Dette var barndomshjemmet til moren Oline. Ottar vokste opp i et hjem fylt av sang og musikk. Faren spilte kontrabass i Stormusikken, bygdas salongorkester. Stormusikken ble etablert i 1878 av elever av musikeren Anders Sørensen (1821–1896) fra Romedal som var mye i Rendalen. Da han var i bygda, bodde han ofte på Hole, nabogården til Ottars barndomshjem. Dette er forløperen til Ytre Rendal Orkester som vi har i dag og som nå er Norges nest eldste orkester. Stormusikken spilte de nye dansene som figaro og fandango, vals og reinlender. Denne musikken spilte de etter noter. Også moren til Ottar spilte. Hun hadde gitaren som sitt instrument. De hadde piano i hjemmet, og Ottar fikk undervisning på piano og lærte å lese noter fra 12 årsalderen av organisten i bygda, Marit Illevold f. Hole (1889–1987) som bodde på nabogården. Som guttunge gikk han gjerne til kirka for å høre den mektige orgelmusikken. Han sto også ofte utenfor festlokalet for å lytte til dansemusikken. Etter å ha hørt melodiene, løp han hjem for å spille selv. Det måtte skje fort, mens han fremdeles husket tonene.

Det første instrumentet Ottar hadde, var et munnspill han hadde fått for å trøyte seg med da han var gjetergutt. Men en sommer han var på setra sammen med ei

av storesøstrene sine, fikk han høre trekkspillmusikk for første gang. Det var noen slåttekarerer fra Snerta i nåværende Engerdal kommune som spilte. Dette instrumentet ville Ottar også ha. For å skaffe penger, solgte han noen fine elghorn han hadde funnet og fikk søstera til å selge litt rømme. Dette gav penger til å kjøpe en enrader. Senere ble denne byttet i en torader. Foreldrene gav ham så en kalv han kunne selge, og da fikk han kjøpt sin første trerader. I 1919 skaffet han seg det første kromatiske trekkspillet. Ottars ferdigheter på trekkspillet gjorde at han tidlig ble en ettertraktet dansemusiker. Han spilte dessuten althorn i bygdas hornmusikk. Ettersom hornmusikken trengte dansemusikk etter konsertene sine, fikk Ottar innpass i dette korpset som veldig ung.

Ottar E. Akre med trekkspillet. MINØ.109156

Trekkspillpioneren Johan Elsmo (1890–1971) fra Jømna besøkte Rendalen i 1913. Da var han i bygda ei hel uke, og Ottar fikk spille med Elsmo. Ottar omtalte alltid Elsmo som sin første trekkspillærer.

Ottar vokste opp i en tid der den industrielle revolusjonen hadde endret samfunnet og gitt nye muligheter. Trekkspillet kom til å stå som et symbol for mange av disse endringene. Det første trekkspillet ble konstruert i Berlin i 1822 og patentert i Wien i 1829. Etter den franske revolusjon vokste det opp en ny og velstående borgerklasse. Særlig blant kvinnene i dette miljøet ble trekkspillet populært. Den industrielle revolusjonen gav muligheter til produksjon av gjenstander til lavere priser. Trekkspillet ble serieprodusert fra 1860. Dette gjorde at instrumentet fikk en så lav pris at det ble tilgjengelig for vanlige arbeidsfolk. Arbeiderne fikk lønn i penger i stedet for naturalia. I dette miljøet ble trekkspillet raskt populært. Det ble av mange sett på som et symbol for den denne samfunnsklassa og ble stående som en representant for den nye tiden. Fra 1860 begynte enraderen å komme i bruk på landsbygda i Norge. Fra 1880–90-tallet ble det mer vanlig med torader. Trekkspillet ble raskt populært og spredte seg til flere land, kulturer og samfunnslag. En samtidig religiøs vekkelse så på fela som et syndig instrument. Trekkspillet, som var nytt, gikk fri. De nye runddansene som vals og polka bidrog også til å gjøre trekkspillet populært. Men de gamle folkemusikk-forkjemperene så på trekkspillet som en forsimpning av folkemusikken. Trekkspillmusikken representerte en annen og nyere strømning enn norskhetstanken som også var sterk disse årene.

Også blant skogsarbeidere og fløtere var trekkspillet populært. Ottar var i sin

ungdom med på fløtinga og som alltid var trekkspillet med. Men en gang fikk han beskjed av fløtarbasen at han ikke måtte spille så lenge om kveldene, da dette tiltrakk seg annen ungdom som gjerne ville danse utover sommernatta.

Tømmerfløtere ved Varåneset i Trysil, ca. 1910. Stiftelsen Domkirkeodden, DOK-23520

Da Ottar var ung, var drømmen om Amerika sterk. Dit ville også Ottar. Amerika var de nye mulighetenes land. Utvandringen hadde allerede foregått i flere tiår. Mange fra slekta hadde allerede dratt, og han hadde ikke mindre enn tjue søskenbarn i Midtvesten. Ottar tok på seg tømmerkjøring for å skaffe penger til Amerikabillett. Men i 1914 var han ute for et stygt arbeidsuhell. I den bratte Kværneslia, hvor han kjørte tømmer, fikk han hele tømmerlasset over seg. «Nå kan du rese deg opp att», sa arbeidskameratene hans til ham da de omsider hadde fått gravd ham fram igjen etter ulykka. Men begge lårbenene var brukket og bekkenet knust. Det gikk 40 timer fra ulykken skjedde og til han var framme på Rikshospitalet i Oslo. Faren hadde ingen tro på at han skulle overleve. Spørsmålet var om sønnen skulle kremeres i Oslo eller sendes hjem for å gravlegges

der. Men Ottar overlevda. Etter et langt opphold på sykehus prøvde han seg i tømmerkogen igjen og også på anlegg, men skadene gjorde tungt kroppsarbeid umulig.

I den store søskenflokken som Ottar vokste opp i, var det flere av søsknene som fikk utdanning. For Ottar ble det utdanning innen elektrofag. Med elektrisiteten ble muligheter åpnet for utvikling og framskritt, og dette ville Ottar være med på. I 1916 drog han til Måløy og ble elev ved Ingeniør Per Drages elektrisitetsskole. Drage hadde sin utdanning fra Mecklenburg-Strelitz i Tyskland hvor han ble diplomingeniør i 1903. Drage var en allsidig mann. Han hadde også musikalske evner. Ved siden av at han startet elektrisitetsskolen i Måløy var han industrireiser. Han startet også den første bygdekinoen i Måløy. Her fikk Ottar jobb som kinomaskinist og musiker.

Da han var ferdig med utdannelsen i Måløy, la han inn strøm i Tyllidalen. Han jobbet så på Aluminiumsverket i Tyssedal, på Dovrebanen og i ssvovelgruva på Berkåk.

I 1919 ble Ottar kontaktet av sin gamle lærer, Johan Elsmo. Han ville ha Ottar med på turné. De fikk hjelp av Elsmos nabo på Jømna i Elverum, musikeren Severin Jevnaker (1869–1928). Jevnaker hjalp dem med noter og gjorde arrangemanger for to trekkspill, og Ottar la ut på turné sammen med sin første trekkspilllærer. I løpet av denne turnéen ble Ottar kjent med Carl M. Iversen som hadde en musikkforretning, Trekkspillcentralen, i Youngsgata i Oslo. Her fikk Ottar jobb som ekspeditør og trekkspilllærer. Ottar hadde også jobb som musiker og tekniker på Cirkus Norbeck.

Men Ottar glemte ikke barndomshjemmet og bygda han hadde vokst opp i. Både

den eldste broren Haakon, faren Edvard og moren Oline fikk etter hvert vesentlig ned-satt arbeidsevne. I tillegg hadde broren psykiske problemer. For Ottar var det naturlig å hjelpe til på hjemgården i onnene.

I 1922 ble endelig Amerikaturen en realitet. Den yngre broren Albert hadde allerede vært i Amerika en tid. Etter at Albert hadde vært hjemme på besøk, ble Ottar med over til Amerika. Berengaria, kjempedampbåten de drog over med, hadde passasjerer fra ulike nasjoner og samfunnsklasser. Førsteklasse hadde over-dådig luksus og var beregnet på kongelige og millionærer. Her var der dansesal, pal-mehave og varandakafé. Standarden for de som hadde de billigste billettene, var en helt annen. Men da Ottar satte seg på dekk med trekkspillet, ble dette en samlingplass for alle. Trekkspillmusikken forsto alle, sa Ottar senere. Planen var at han skulle stu-dere elektrofag, men det ble musikken som kom til å ta det meste av tiden. I Amerika fikk han nye impulser og muligheter. Han fikk møte trekkspillvirtousen Pietro Deiro (1888–1954). Han studerte harmonilære og kontrapunkt i Brooklyn og var både lærer og elev ved Dakota Conservatory of Music i Fargo. Han besøkte trekkspillfabrikker og satte seg godt inn i instrumentets oppbyg-ging og funksjon. I løpet av Amerika-opp-holdet spilte Ottar inn flere grammo-fonplater. I 1926 opptrådte han for første gang i det nye mediet radio. Sammen med broren Albert hadde han mange konserter i de norske miljøene i Midtvesten. De hadde ulike typer opptredener, bl.a. egne konserter med klokkespill sammen med svenskene Ragnar Sundquist og Erik Olzen. Georg Holter og Edvard M. Roll var også med. De hadde glassorkester og Ottar underholdt i pausene ved boksekamper.

I 1928 kom Ottar E. Akre tilbake til Norge. Da gikk han tilbake til stillingen han hadde hatt på Trekkspillcentralen. Han dannet Akres Trio sammen med fiolinisten Eugen Mathisen og gitaristen Oscar Skau. Ottar arrangerte gitarspillet til Skau. Gita-ren hadde bassene og Ottar la inn små løp. I 1934 overtok Amund Friestad som fiolin-ist. Trioen ble noen ganger utvidet til kvartett. Også til et større orkester som het Tip Top Band. Trioen akkompagnerte vo-kalister som Olav Werner, Ivar Ruste og Jens Book Jensen. De spilte mye på Oslo-restauranten. I mange år spilte de blant annet fast på Grandkjelleren, Dovrehallen og på Original Pilsen. De turnerte også rundt i landet. På reportoaret var både gammeldans og tidens slagermusikk. I 1939 var Ottar med som musiker på lyd-filmen «Hu Dagmar» med blant andre Randi Heide Steen.

Den første grammofoninnspillingen gjorde Ottar allerede i 1919. Første gang Ottar var i studio, spilte han inn åtte melo-dier. Plateselskapene var Concert Record Gramophone og Beka. Dette var gjort på én og en halv time. Han var blant de første trekkspillmusikere som spilte etter noter i landet, og alt fra de første soloinnspilling-ene står Ottar fram som en virtuous og sam-tidig skolert musiker. På de første innspil-lingene er bygdemusikk fra Østerdalen sterkt representert. Samtidig som Ottar var innovativ og tok i bruk tidens nye mulig-heter, står han også igjen som en viktig tra-disjonsbærer og kilde til hvordan 1800-tallets runddansmusikk ble formidlet. For Ottar hadde spilt med Severin Jevnaker som igjen hadde spilt med «Østerdalens Strauss», Oluf Melvold (1843–1897) fra Åmot. Derfor blir Ottars første innspil-linger av bygdemusikken en viktig kilde hvordan spillestilen til denne musikken var.

Agre Bellringers i Amerika ca. 1925–26. Fra v.: Ottar E. Akre, Georg Holter, Edvard M. Roll, Albert E. Agre. MINØ.041614

30-årene ble gammofonens store tid og ved hjelp av grammofonen kunne trekkspillerne etter hvert nå et svært stort publikum. Ottar og hans trio gjorde en rekke innspillinger. I tidsrommet fra 1919 til 1955 var Ottar med på ca. 125 innspillinger av 78-plater. Det vil si ca. 250 melodier. De fleste innspillingene gjorde Ottar og hans

trio for plateselskapet Colombia. Det var bevisst politikk fra plateselskapet at trioene bare måtte spille inn repertoar som hørte til etteraping. Det skulle være slik at amatører kunne kopiere, ellers gikk salgstallet ned.

I dag er det vanskelig å se for seg hvor populær Ottar og hans trio var. Trioen

Akres Trio. F. v. Eugen Mathisen, Oscar Skau og Ottar E Akre. MINØ.109157

spilte regelmessig i radioen. Da de første elektriske instrumentene ble produsert, var Ottar tidlig ute med å ta de i bruk. Her fikk han nytte av sin kompetanse innen elektrofag og ferdighetene som musiker. Alt i 1947 begynte han å opptre med Solowox, en forgjenger til synthesizer.

I 1945 startet han Oslo Trekkspillklubbens orkestret sammen med blant andre tylldølen Peder Gulmoen (1911–1982). Klubben fikk stor oppslutning, og dette ble et miljø hvor medlemmene fikk utvikle seg som musikere. Orkesteret fikk et høyt nivå og i 2020 markerte klubben sitt 75-årsjubileum med mange konserter.

Ottar E. Akre komponerte en lang rekke melodier. Det var gammeldansmusikk, marsjer, konsertstykker og slagermelodier. Selv ville ikke Ottar kalle alle sine nedtegnelser komposisjoner, da de var ment som øvelsesstykker for elevene.

Ottar E. Akre omtales som en av norgeshistoriens mest anerkjente trekkspillpedagoger. Da Ottar var i Amerika, fikk han brev fra Carl M. Iversen der han ble bedt om å lage en trekkspillskole. Den første delen utarbeidet Ottar i USA i 1927. Den andre læreboka kom i 1930 og den tredje i femtiåra. Dagens trekkspillundervisning har fremdeles elementer av hans undervisningsopplegg. Høsten 1940 ble trekkspill innført som fag ved Konservatoriet i Oslo med Ottar som lærer. Han underviste også ved Huseby offentlige skole for blinde, samtidig som han hadde privatundervisning. Han holdt også trekkspillkurs for ungdom rundt i landet. Ottar var opptatt av at alle detaljer skulle på plass. Han lærte elevene musikkens teori og oppbygging, og han underviste elever på ulike nivåer. Til alle stilte han strenge krav, samtidig som han var en omsorgsfull læremester. Av de gamle musikerne hadde Ottar fått høre at han aldri kunne bli noen musiker, han som aldri tok en dram. Men Ottar var avholdsmann og mente at alkohol ikke kunne kombineres med opptredener, noe han formidlet til elevene sine.

Flere av hans elever kom til å bli av våre fremste utøvere på trekkspill. Blant disse er Alf Blyverket, Arnstein Johansen, Erling Eriksen, Erling Stordal, Grete Madssen, Oddvar Nygård, Ottar Johansen, Rolf Syversen, samt brødrene Svein og Toralf Tollefsen.

Trekkspillet ble et svært populært instrument i de første tiårene av 1900-tallet, og mange ulike veier ble valgt. Ottar hadde

Koncertbyrået - Martha Jensen & Robert Dahl

«Musikk og sang som gir humor og klarg»

AKRES TRIO HØSTTURNE

UNDER MEDVIRKEN AV:

Sangeren

Bjarne Mathisen

Trekkspillkunstneren

Toralf Tollefsen

En glimrende tenor — med sin varme og vakre stemme synger han sig inn i alles hjertet.

Presseuttalelse:

fra AKRES TRIO'S turné:

«Det var fullede kunstnere. Alle var helt overvare på sine instrumenter. Det var et fest og kulturt opp. Det er landets fineste musikere på sitt område. Samvirket var en fryd. Det var noget ganske annet enn det man til vanlig blir bult av overvarede selskaper, skriver Gudbrandsbladet 20 sept. 1935.

«Den unge Tollefsen viser sig som den helt moderne virtuos, og det er en verdifuld å følge hans rolle, helt ogvarende kunstneriske vilkårene. Han kan trykkløst spille Tollefsen som Skandi-navers sterke trokk-solfelton — hvad han kan på alle instru-menter gæster til det fulde. Jansen 28 sept. 1935.

5 av kringkastings og grammofonens populære kunstnere.

Akres Trio

De Norske Klokkespillere.

Konsert:

Billetter à kr. 1.50 og kr. 1.-

AKRES TRIO og TORALF TOLLEFSEN anbefaler «ROYAL STANDARD» og «EXCELSIOR» trekkspillene som de beste og beste kvalitetsinstrumenter på markedet og vil gjerne til frivillig med seg og opplysnings angående disse i et instrument-oppsett. De tre instrumentene er i stand til å spille alle de mest populære melodier og de mest av kjendte og nye melodier. De tre instrumentene er i stand til å spille alle de mest populære melodier og de mest av kjendte og nye melodier. De tre instrumentene er i stand til å spille alle de mest populære melodier og de mest av kjendte og nye melodier.

Arrangør: DARL M. IVERSEN, Youngsgaten 1. - Oslo.

Spør efter

AKRES TRIO
TORALF
TOLLEFSEN
BJARNE
MATHISEN

Ottar E. Akre
med Maribotan

Plakat Akres Trip Høstturne Bull-museet, Rendal kommune. Fotograf Erland Johaug, BMR.07067

sin spillestil, men var åpen og lyttende til andres. Den danske trekkspillmusikeren Mogens Ellegaard har fortalt om hvor stor pris han satte på at Toralf Tollefsen, arm i arm med sin gamle lærer Ottar, kom for å gratulere etter at Ellegaard hadde framført Arne Nordheims «Accordion koncert» i Universitetets aula som solist med Oslo Filharmonikerene.

holdt de kontakten med venner og familie i Rendalen.

Ottar fulgte nøye med på tekniske nyvinninger. Gjennom hele livet beholdt han sitt åpne sinn og mente det var viktig å holde seg allsidig orientert. Han var alltid nyssgjerrig, og på eldre dager likte han å si at han enda ikke hadde bestemt seg for hva han skulle bli når han ble stor.

Magnhild og Ottar E. Akre i hjemmet sitt i Apalveien 50 i Oslo. MINØ.041933

I 1937 giftet Ottar seg med Magnhild som også hadde Akre som etternavn før hun giftet seg. Hun kom også fra Rendalen og de hadde kjent hverandre fra barndommen. Magnhild var også musikalsk. Hun sang i kor og spilte piano. De flyttet inn i en moderne funkis-bolig i Apalveien ved Blindern i Oslo. Boligen var tegnet av den kjente arkitekten Arne Korsmo. De levde et utbant liv i hovedstaden, men i alle år be-

Ottar ble enkemann i 1980. Han gav musikkksamliga si til Rendalen kommune, og rakk å oppleve åpningen av den første utstillingen i 1990. Han var aktiv med trekkspillet helt til det siste. Et fast innslag var en melodi på miniatyrtrekkspillet som han kalte «lommerusket».

Ottar E. Akre døde i 1992, 96 år gammel. 126 år etter at han ble født og 30 år etter sin død har han fremdeles en sentral

rolle for dagens trekkspillmusikere, og i år (2022) ble det åpnet ny utstilling om Ottar E. Akre og trekkspillet på Rendalstunet. For å låne noen ord fra trekkspillmusikeren Håvard Svendsrud: «At musikken Akre gav oss fremdeles er interssant og relevant, sier mye om en slitesterk kvalitet som har overlevd alle musikalske motebølger her i landet».

Magnhild og Ottar E. Akre. MINØ.109155

Faktaboks:

I 2022 ble det åpnet en ny utstilling om Ottar E. Akre på Rendalstunet:

Utstillingen «Ottar E. Akre og trekkspillet» er laget av Anno Museum
Faglig ansvarlig: Maren Kværness Halberg

Utstillingsdesign: Elisabet Løvold
Gjenstandsregistrering, foto og montering: Anno Musea i Nord-Østerdalen

Leverandører:

Grafisk design: Haus Byrå v. Ingrid Eggset

Håndverksarbeider: Kenneth Bakken
Lydinntallasjon: Back

Rådgivere: Jon Faukstad, Håvard Svendsrud, Ellen Fauske Bleness, Øystein Viken, Rendalsmusikere, Rendalen Musikkorps og Ytre Rendal Orkester

Utstillingen er finansiert av Rendalen kommune og Anno Museum

Kilder

- Musikk og sang og trekkspillklang. Et program omkring spillemannen og trekkspillveteranen Ottar E. Akre. (1967). NRK.
- Faukstad, J. (1994). Verdensartisten Toralf Tollefsen: utgitt til 80-årsdagen 26. august 1994. Sjøholt: Norild.

- Halberg, P. T. (1993). Den stolte sliter: skog- og landarbeiderne 1900 til 1990: en kamp for likeverd. Oslo: Fellesforbundet, Seksjon skog og land.
- Hoksnes, A. (1988). Vals til tusen: gammaldansmusikken gjennom 200 år. Oslo: Samlaget.
- Korneliussen, K. (1956). Trekkspillstjerner. Magasinet for alle, 26.
- Levin, R., Arntsen, E., & Alsvik, O. M. (1983). Musikken og vi: Musikkliv i Norge (Vol. 3). Oslo: Cappelen.
- Lillevold, A. (1978). Om musikklivet i går og i dag. I S. Moren (red.), Bygd og by i Norge. Hedmark (s. 276–298). Oslo: Gyldendal.
- Lindeman, T., & Solbu, E. (1976). Musik-konservatoriet i Oslo 1883–1973. Oslo: Tanum-Norli.
- Nyhus, S., & Aksdal, B. (1993). Fanitullen: innføring i norsk og samisk folkemusikk. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stræte, I. (2022). Mail fra Ingunn Stræte.
- Strømsmoen, T. (1986). 90-åringen Ottar E. Akre på «Norsktoppen» i 75 år. Hamar Arbeiderblad.
- Svendsrud, H. (2022). Ottar E. Akre Soloinnspillinger (CD) Opptak fra 1919, 1922 og 1938.
- Østbye, B., & Grundstad, A. (1990). Ottar E. Akre: biografi: musikeren, pedagogen, legenden. Oslo: Distributør: Noteservice.